

Sygn. akt I CSK 6309/22

POSTANOWIENIE

Dnia 1 lutego 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marcin Łochowski

w sprawie z powództwa A. K. i M. S.
przeciwko Bank w W.
o ustalenie i zapłatę,
na posiedzeniu niejawnym 1 lutego 2023 r. w Izbie Cywilnej w Warszawie,
na skutek skarg kasacyjnych obu stron
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 25 maja 2022 r., sygn. akt VI ACa 872/20,

- 1. odmawia przyjęcia obu skarg kasacyjnych do rozpoznania;**
- 2. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powód A. K. wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 25 maja 2022 r., zaskarżając ten wyrok w części, w jakiej Sąd Apelacyjny: 1) zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie przez oddalenie powództwa A. K. o zapłatę odsetek ustawowych za opóźnienie od kwoty 108 119,15 zł za okres od 25 stycznia 2018 r. do 23 marca 2022 r., a także od 5 maja 2022 r. do dnia zapłaty, 2) oddalił apelację powoda A. K. odnoszącą się do rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego w Warszawie o oddaleniu powództwa o zapłatę odsetek ustawowych za opóźnienie od kwoty 119 600,67 zł za okres od 25 stycznia 2018 r. do 23 marca 2022 r., a także od 5 maja 2022 r. do dnia zapłaty, 3) zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie przez zastrzeżenie, że stronie pozwanej przysługuje uprawnienie do zatrzymania świadczenia zasądzonego na rzecz

powoda A. K. do czasu, aż powód A. K. nie zaoferuje zwrotu kwoty 430 000 zł albo nie zabezpieczy roszczenia o zwrot tej kwoty. Skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tej części do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący wskazał na potrzebę wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości oraz wywołujących rozbieżności w orzecznictwie, tj. art. 385¹ § 1, art. 455, 481 § 1 i 2 k.c., a także art. 69 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 2324 ze zm., dalej: „pr.bank.”) oraz art. 487 § 2 k.c. Ponadto skarżący powołał się na występujące w sprawie istotne zagadnienie prawne:

1) Czy obowiązek informacyjny sądu względem konsumenta odnoszący się do poinformowania konsumenta o możliwych skutkach abuzywności postanowień umownych (art. 385¹ § 1 k.c.) ma wpływ na ustalenie daty wymagalności roszczenia konsumenta o zwrot świadczenia nienależnego, która wynika z doręczenia przedsiębiorcy odpisu pozwu zawierającego żądanie ustalenia nieważności umowy oraz żądanie zwrotu świadczenia nienależnego wynikającego z nieważności umowy, tj. czy obowiązek informacyjny sądu względem konsumenta opóźnia nastąpienie wymagalności roszczeń konsumenta w rozumieniu art. 455 k.c., zaś brak realizacji takiego obowiązku powoduje, że przedsiębiorca nie popada w opóźnienie ze spełnieniem świadczenia ze skutkami wynikającymi z art. 481 § 1 i 2 k.c.?

2) Czy konsument może skutecznie złożyć wobec przedsiębiorcy oświadczenie o braku zgody na związanie postanowieniami niedozwolonymi przez swojego pełnomocnika procesowego (art. 91 k.p.c.), który na mocy pełnomocnictwa został również umocowany do dokonywania w imieniu konsumenta czynności materialnoprawnych (art. 95 § 1 k.c.)?

3) Czy umowa kredytu bankowego (art. 69 ust. 1 pr.bank.) ma charakter umowy wzajemnej w rozumieniu art. 487 § 2 k.c., a w związku z tym, czy w przypadku uznania umowy kredytu za nieważną, możliwe jest skuteczne

skorzystanie przez stronę umowy z prawa zatrzymania na podstawie art. 496 k.c. w zw. z art. 497 k.c.?

4) Czy w wypadku uznania, że umowa kredytu nie jest umową wzajemną, możliwe jest zastosowanie przepisów o prawie zatrzymania (art. 496 k.c. w zw. z art. 497 k.c.) do umów o niewzajemnym charakterze w drodze analogii?

Natomiast pozwany Bank w W. wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego zaskarżając ten wyrok w części, tj. co do pkt I.1, I.2, I.4, II i III, wnosząc o uchylenie wyroku w zaskarżonej części, jak również o uchylenie w części, tj. w zakresie pkt 1 wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie, i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie powództwa także w zaskarżonej części, ewentualnie o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części, jak również uchylenie w części, tj. co do pkt 1 wyroku Sądu Okręgowego, i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, względnie o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący wskazał na potrzebę wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości i wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, tj. art. 4 ust. 2, art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. UE L nr 95 z 21 kwietnia 1993 r., dalej: „dyrektywa 93/13”), art. 65, 354, 358 § 2, art. 385¹ § 1 i 2, art. 385² k.c., art. 69 ust. 3 pr.bank oraz art. 189 k.p.c. Ponadto skarżący powołał się na występujące w sprawie istotne zagadnienie prawne:

1) Czy w wypadku uznania w wyniku kontroli incydentalnej obecnych w umowie o kredyt indeksowany kursem waluty obcej klauzul spreadowych nieokreślających głównego przedmiotu umowy, za niedozwolone (nieuczciwe) warunki umowne, prawidłowym jest przyjęcie nieważności całej umowy, skoro klauzule ryzyka walutowego, określające – zgodnie z jednolitym orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej – główny przedmiot tej umowy, nie stanowią niedozwolonych (nieuczciwych) warunków umownych?

2) Czy wobec umożliwienia kredytobiorcom posiadającym kredyty denominowane lub indeksowane do waluty innej niż waluta polska dokonywania spłaty rat kapitałowo-odsetkowych oraz dokonania przedterminowej spłaty pełnej lub częściowej kwoty kredytu bezpośrednio w tej walucie na podstawie art. 69 ust. 3 pr.bank., wzięwszy pod uwagę aksjomat racjonalności krajowego ustawodawcy, uzasadnione jest przyjęcie, że kredyty denominowane lub indeksowane do waluty innej niż waluta polska są kredytami udzielonymi w złotych polskich, skoro dokonanie przez kredytobiorcę spłaty raty kapitałowo-odsetkowej albo dokonanie przedterminowej spłaty pełnej lub częściowej kwoty kredytu bezpośrednio w walucie, do której denominowany lub indeksowany jest kredyt, prowadzi do skutecznego spełnienia świadczenia wynikającego ze stosunku zobowiązaniowego w postaci umowy kredytu oraz zaspokojenia wierzyciela w osobie kredytodawcy, bez konieczności dokonywania jakichkolwiek przeliczeń bądź innych operacji walutowych wpłacanych przez kredytobiorcę środków w walucie innej, niż waluta krajowa?

3) Czy w wypadku uznania w wyniku kontroli incydentalnej obecnych w umowie o kredyt indeksowany do waluty obcej klauzul odnoszących się do indeksacji kredytu kursem waluty obcej za niedozwolone (nieuczciwe) warunki umowne i w konsekwencji przyjęcia upadku umowy jako konsekwencji wyeliminowania z niej mechanizmu indeksacji, kierując się zasadą utrzymania umowy w mocy oraz mając na uwadze postulat przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w przypadku braku nieuczciwych warunków umownych, prawidłowe jest odwołanie się, jako do podstawy dla określenia oprocentowania zobowiązań kredytowych wyrażonych w walucie polskiej, do stawki referencyjnej WIBOR, skoro w umowie wiążącej strony stawka ta występuje i jest ona definiowana jako odnosząca się do kredytów nieindeksowanych, wyrażonych w walucie polskiej?

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwanego, powód wnosił o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, względnie o jej oddalenie oraz zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powoda, pozwany wnosił o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, względnie o jej oddalenie oraz zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Oparcie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie wykładni przepisów prawa budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.) wymaga wykazania, jaki konkretny przepis prawa, zastosowany w danej sprawie, jest przedmiotem rozbieżnej wykładni w orzecznictwie i na czym rozbieżność ta polega, co wymaga przytoczenia orzeczeń sądów wydanych w takich samych lub istotnie zbliżonych stanach faktycznych, względnie, jaki konkretny przepis prawa, zastosowany w danej sprawie, wymaga interpretacji ze strony Sądu Najwyższego, z czego potrzeba ta wynika i z jakich powodów dotychczasowy dorobek doktryny i orzecznictwa jest w tej mierze niewystarczający. Nieodzowne jest ponadto, podobnie jak w wypadku przyczyny kasacyjnej określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., wykazanie związku między oczekiwaną od Sądu Najwyższego wykładnią prawa a wynikiem postępowania kasacyjnego (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z 15 października 2002 r., II CZ 102/02; z 29 lipca 2015 r., I CSK 980/14; z 19 czerwca 2018 r., IV CSK 56/18).

Przedstawione przez powoda w pkt 1, 3 i 4 wniosku zagadnienia prawne nie stanowią zagadnień nowych, ponieważ były już przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego. Skarżący nie wykazał przy tym, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego pojawiły się w tym zakresie rozbieżności.

Przede wszystkim, w zakresie pierwszego zagadnienia prawnego, powód powołuje się na uchwałę Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, która wprost odnosi się do zadanego przez niego pytania. Odmienne stanowiska sądów powszechnych nie stanowią natomiast podstawy uzasadniającej konieczność ponownego odniesienia się przez Sąd Najwyższy do kwestii wymagalności roszczenia konsumenta o zwrot świadczenia nienależnego.

Poza tym nie budzi wątpliwości, że skuteczne skorzystanie przez stronę z prawa zatrzymania wzajemnego świadczenia pieniężnego wyłącza opóźnienie

w spełnieniu tego świadczenia, co wyklucza dochodzenie odsetek (wyroki Sądu Najwyższego: z 31 stycznia 2002 r., IV CKN 651/00; z 6 lutego 2015 r., II CSK 359/14). Wynika to z charakteru zarzutu zatrzymania – jest to zarzut dylatoryjny, którego podniesienie powoduje, że roszczenie nim objęte nie staje się wymagalne. Wymagalność zobowiązania bowiem nie zachodzi, gdy dłużnik dysponuje zarzutem hamującym roszczenie wierzyciela, a takim zarzutem jest niewątpliwie zarzut zatrzymania (tak wyroki Sądu Najwyższego: z 7 stycznia 2005 r., IV CK 204/04; z 31 maja 2022 r., II CSKP 34/22). Skorzystanie przez bank z zarzutu zatrzymania determinuje więc rozstrzygnięcie o odsetkach od świadczenia dochodzonego przez drugą stronę.

Natomiast co do charakteru umowy kredytu jako umowy wzajemnej stanowisko Sądu Najwyższego jest jednolite (zob. np. wyrok z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22, a także uchwałę z 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20, oraz wyroki: z 7 marca 2017 r., II CSK 281/16; z 7 marca 2014 r., IV CSK 440/13).

Z kolei co do zagadnienia sformułowanego w pkt 2, to, jak wskazał skarżący, kwestia ta „nie została spostrzeżona przez Sąd Apelacyjny”. Nie jest więc jasne, w jaki sposób rozstrzygnięcie tego zagadnienia przekładałoby się na wynik sprawy, skoro Sąd drugiej instancji kwestii tej w ogóle nie rozważał. Co więcej, w tym zakresie powód również odwołuje się do orzecznictwa Sądu Najwyższego – postanowienia z 27 stycznia 2022 r. I CSK 277/22, w którym wprost zostało wskazane, że oświadczenie konsumenta co do tego, czy i jakie konsekwencje chce wyprowadzić ze stwierdzonej abuzywności klauzul umownych, a w szczególności czy potwierdza związanie nimi jest niewątpliwie oświadczeniem woli, tak ze względu na przyczyny (przesłanki) złożenia, jak i mające z niego wynikać skutki. Sąd Najwyższy uznał, że nie ma przeszkód, żeby takie oświadczenie złożyć przez należycie umocowanego do tego pełnomocnika. Ostatecznie także do innych oświadczeń stosuje się odpowiednio przepisy o oświadczeniach woli (art. 65¹ k.c.), a oświadczenie, o którym mowa trudno uznać za na tyle osobiste, by wykluczone było jego złożenie przez pełnomocnika. Prezentowane zagadnienie nie jest więc ani nowe, ani wywołujące rozbieżności w orzecznictwie.

Odnosząc się do skargi kasacyjnej pozwanego należy stwierdzić, że skarżący nie sporządził w sposób prawidłowy uzasadnienia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania w zakresie potrzeby wykładni wskazanych w skardze przepisów. Pomimo bowiem wskazania szeregu przepisów, które zdaniem skarżącego, wymagają dokonania wykładni, co powinno wiązać się z odrębnym uzasadnieniem dla każdego z nich, skarżący sporządził tylko jedno wspólne uzasadnienie, z którego dodatkowo wynika, że TSUE wypowiedział się już obszernie odnośnie do wykładni tych przepisów.

Istotnym zagadnieniem prawnym w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. jest natomiast zagadnienie nowe, nierozwiązane dotychczas w orzecznictwie, którego wyjaśnienie może przyczynić się do rozwoju prawa. Zagadnienie prawne powinno, przede wszystkim, być sformułowane w oparciu o okoliczności mieszczące się w stanie faktycznym sprawy wynikającym z dokonanych przez sąd ustaleń (postanowienie Sądu Najwyższego z 7 czerwca 2001 r., III CZP 33/01), a jednocześnie być przedstawione w sposób ogólny i abstrakcyjny tak, aby umożliwić Sądowi Najwyższemu udzielenie uniwersalnej odpowiedzi, niesprowadzającej się do samej subsumpcji i rozstrzygnięcia konkretnego sporu (postanowienia Sądu Najwyższego: z 15 października 2002 r., III CZP 66/02; z 22 października 2002 r., III CZP 64/02; z 5 grudnia 2008 r., III CZP 119/08).

Sformułowane przez pozwanego zagadnienia prawne nie czynią zadość tym wymaganiom. Po pierwsze, wszystkie zagadnienie prawne zostały sformułowane w związku z wykładnią wskazanych w skardze przepisów prawa. Nie jest natomiast możliwe, aby ten sam przepis stanowił podstawę dla przesłanek kasacyjnych z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. oraz art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. Skarżący w sposób nieuprawniony połączył obie przesłanki. Jeżeli dane zagadnienie wywołuje wątpliwości lub rozbieżności w orzecznictwie (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.), to nie jest to zagadnienie nowe (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.).

Po drugie, pozwany nie wskazał argumentów prawnych, które prowadziłyby do rozbieżnych ocen w zakresie sformułowanych na tle wskazanych wyżej przepisów zagadnień prawnych. Nie wykazał również, dlaczego dotychczasowy

dorobek orzecznictwa Sądu Najwyższego jest niewystarczający do ich rozstrzygnięcia.

Po trzecie, wskazane w skardze pozwanego przepisy były – w powołanym w skardze kontekście – w ostatnim czasie przedmiotem wielu wypowiedzi Sądu Najwyższego. Stanowisko o niedozwolonym charakterze postanowień, w których możliwość ustalania kursu (a zatem również wysokości świadczeń) zależy od arbitralnej decyzji jednej ze stron, jest już ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. m.in. następujące wyroki: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14; z 8 września 2016 r., II CSK 750/15; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18; z 7 listopada 2019 r., IV CSK 13/19; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 28 września 2021 r., I CSKP 74/21).

Wykładnia art. 385¹ § 1 k.c. w kontekście pojęcia „głównych świadczeń stron” w aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego też nie budzi wątpliwości. Klauzule przeliczeniowe zastrzeżone w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej wyroku określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22). Na takim stanowisku stoi też TSUE (zob. np. wyroki: z 20 września 2017 r., C-186/16, Ruxandra Paula Andriciu i in. przeciwko Banca Românească SA, pkt 37; z 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank Nyrt. i OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt przeciwko Teréz Ilyés i Emil Kiss, pkt 68; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Zsuzsanna Dunai przeciwko ERSTE Bank Hungary Zrt, pkt 48; z 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, pkt 44).

Co do skutków usunięcia z umowy klauzuli abuzywnej Sąd Najwyższy również wypowiadał się już wielokrotnie. Konsekwencją stwierdzenia, że dane postanowienie umowne ma charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c.

jest działająca *ex lege* sankcja bezskuteczności niedozwolonego postanowienia, połączona z przewidzianą w art. 385¹ § 2 k.c. zasadą związania stron umową w pozostałym zakresie (zob. m.in uchwałę Sądu Najwyższego z 29 czerwca 2007 r., III CZP 62/07, oraz uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, a także wyroki Sądu Najwyższego: z 30 maja 2014 r., III CSK 204/13; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17).

TSUE wyjaśnił przy tym, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż warunek umowny uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć z reguły skutek w postaci przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku tego warunku (wyrok TSUE z 21 grudnia 2016 r., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, Francisco Gutiérrez Naranjo i Ana María Palacios Martínez przeciwko Cajasur Banco i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (BBVA), pkt 61-62). TSUE wykluczył też, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach (wyrok TSUE z 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA przeciwko Albertowi Garcíi Salamance Santosowi i Bankia SA przeciwko Alfonsowi Antoniowi Lau Mendozie i Verónice Yulianie Rodríguez Ramírez, pkt 54). Oznacza to, że nieuprawnione byłoby zastąpienie przez sąd postanowień niedozwolonych innymi. Możliwość takiej zmiany umowy przez sąd stałaby w sprzeczności z celami prewencyjnymi dyrektywy 93/13, gdyż przedsiębiorcy wiedzieliby, że nawet w razie zastosowania klauzuli niedozwolonej umowa zostanie skorygowana przez sąd w sposób możliwie najpełniej odpowiadający ich woli, a jednocześnie dopuszczalny w świetle przepisów o niedozwolonych postanowieniach umownych.

Natomiast wejście w życie ustawy antyspreadowej w żaden sposób nie wpływa na ocenę abuzywności postanowień we wcześniej zawartych umowach kredytu i ich konsekwencji dla bytu tych umów (zob. w szczególności wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18).

Również art. 189 k.p.c. był przedmiotem licznych wypowiedzi Sądu Najwyższego (zob. np. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 15 marca 2006 r., III CZP 106/05; uchwałę z 14 marca 2014 r., III CZP 121/13; wyroki: z 18 marca 2011 r., III CSK 127/10; z 2 lipca 2015 r., V CSK 640/14; z 2 lutego 2017 r., I CSK 137/16). Poza tym możliwość domagania się ustalenia braku związania umową kredytu (nieważności umowy) w sytuacji jednoczesnego dochodzenia roszczeń pieniężnych nie budzi w orzecznictwie Sądu Najwyższego wątpliwości (zob. m.in. wyroki: z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 1 czerwca 2022 r., II CSKP 364/22).

Według Sądu Najwyższego, nie ma przy tym innych przyczyn uzasadniających przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, w szczególności nieważności postępowania (art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c.).

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 1 k.p.c. odmówił przyjęcia obu skarg kasacyjnych do rozpoznania, zaś w oparciu o art. 100 k.p.c. zniósł wzajemnie między stronami koszty postępowania kasacyjnego.